

A „STATUTE OF WESTMINSTER“

A MAGYAR újságolvasó közönség napilapjaink válsághírek és rabló-történetek közé rejtett szűkszavú tudósításaiból alig szerezhette tudomást arról, hogy december elsejével a brit birodalom területén olyan új törvény lépett hatályba, amely a „Brit Államszövetség“** (British Commonwealth of Nations) tagjai egymásközi jogállásának tételes szabályozásával nemcsak fordulópontot jelent a birodalom közjogi életében, de önálló államisággal rendelkező művelt nemzetek szoros együttélése terén nemrégén még csak nem is sejtett távlatokat nyit meg az emberiség ama kevésbé szerencsés része előtt, amelyet maga a törvény közvetlenül nem érint. Ez a törvény az ú. n. Statute of Westminster, amelyet előbb a brit korona fennhatósága alatt egyesült hat dominium törvényhozásai fogadtak el, majd az ezentúl joggal hetedik dominiumnak nevezhető anyaország parlamentjének két háza szavazott meg, — az alsóház 300 szótöbbséggel, a lordoké egyhangúan — hogy végül a királyi szentesítés tiszteletreméltó anakronizmusnak látszó ténye a maga autokratikus formulájával — „le Roy le veult“ — megnyissa a hatálybalépés útját a világ legdemokratikusabb törvényhozó testületé által alkotott jogszabálynak.

A westminsteri alkotmánytörvény megszületése kétségtelenül világtörténeti fontosságú esemény, tévedés lenne azonban azt hinni, hogy e jelentősége rendelkezéseinek újszerűségében, a múlt jogállapottal szemben álló valamelyes gyökeres forradalmi újításban rejlik. A jelen és minden bizonnyal a jövő leghaladottabb közjogi létformáit kitermelő brit államalkotó és szervező bölcsesség lényegével ellenkezőnek minden olyan törekvés, amely az alkotmányos élet szerves fejlődésének eddigelé ki nem próbált új jogszabályok megalkotásával igyekeznék irányt szabni. Az új törvény parlamenti szöszólói nem győzték eléggé hangsúlyozni, hogy az a javaslat, amelynek elfogadását ajánlják, újítást úgyszólván nem is tartalmaz és így az eddigi tényleges helyzetben változást alig jelent. Ennek ellenére úgy véljük, hogy a törvény életbelépése a brit világbirodalom fejlődésének határköve. Az új törvény oly páratlan érdekességű fokozatos átalakulási folyamatnak végső kifejtését állítja elénk, amelynek során az angolszász fajban rejlő sajátos politikai képességek egészen új alkotmányjogi életformákat hoztak létre és ezáltal lehetővé tették a civilizációnk fennmaradása és fejlődése érdekében fel nem mérhető fontossággal bíró világbirodalomnak olyan újjászervezését, mely szabad nemzetek önkéntes együttműködésén alapul.

Az új törvény célja a címében foglalt tartalomjegyzék szerint

az, hogy érvényt szerezzen „az 1926. és 1930. években megtartott Birodalmi Értekezletek által elfogadott egyes határozatoknak“. A birodalom legéletbevágóbb közjogi viszonyait szabályozó törvény tárgyának illetően körülírása rendkívül sajátosnak látszik, ha meggondoljuk, hogy azok a Birodalmi Értekezletek, amelyeknek határozatait jogszabály erejével kívánják felruházni, nem valamelyes alkotmányos szervei vagy testületi a brit birodalomnak, hanem csupán a birodalom teljes önkormányzattal rendelkező tagállamainak, továbbá Indiának képviselőiből alakult úgyszólván rögtönzött összejevetelek, amelyeknek működése semilyen alkotmányos írott vagy szokásjogban nem gyökerezik. Ezeket az Értekezleteket a birodalmi kormányzat szükségletei hívták életre, amelyek akkor, amikor a birodalom tagjai úgyszólván teljes törvényhozási önállóságot élveznek, de mégis egy birodalom kötelékébe tartoznak, parancsolóan megkövetelik, hogy a tagállamok egymás közötti viszonyában szükségszerűen felmerülő vitás kérdések valamilyen módon az egyes kormányok közötti, mondhatni diplomáciai érintkezésnél hathatósabban megtárgyalhatók és eldönthetők legyenek. Felette jellemző, hogy a világ leghatalmasabb birodalmának egyáltalán nincsen olyan központi szerve, amely az egész birodalmat érintő kérdésekben döntésre vagy intézkedésre lenne hivatott — az Egyesült Királyság törvényhozásának Birodalmi Parlamentként való megjelölésének eddig sem volt közjogi alapja, ezentúl meg éppenséggel elhibázott lenne — s így e sorsdöntő kérdésekben való állásfoglalás a domíniumok vezető államférfiainak minden alakszerűség nélkül működő értekezleteire hárul. E látszólag hiányos berendezkedés a gyakorlatban jól bevált: eddigi eredményei lényegesen hozzájárultak a birodalom belső közjogi viszonyainak tisztázásához s remélni lehet, hogy e tisztult jogviszonyok kereteiben a domíniumok együttműködése terén a közeljövőben kézzelfogható eredményekkel fogunk találkozni.

A westminsteri alkotmánytörvényt röviden úgy jellemezhetjük, hogy az a brit domíniumok jogállásának tisztázása érdekében a Birodalmi Értekezletek által végzett tevékenységnek eddigelé végső leszűrdése, amely hivatva lenne a birodalom közjogi szerkezete körül folyó jogvitákat nyugvópontra juttatni. Az uralkodó eszme, amely e törvényalkotást sugallta és áthatotta, a domínium fogalmának az 1926. évi Birodalmi Értekezlet által elfogadott — néhai Balfour lord által szövegezett — meghatározása, amely szerint a domíniumok „egyenlő jogállású, önkormányzattal rendelkező közületek a brit birodalmon belül, egymásnak azonban bel- és külügyeikre nézve semmi vonatkozásban alá nem rendelték, bár egyesíti őket a Korona iránti hűség közös kötelezettsége, és a Brit Államszövetség tagjaiként önkéntes egyesülésben élnek“. E nem csupán magyar fordításában nehézkes formula elemzése során szembeszökik a tagadásoknak valóságos sorozata, amely a domíniumok egyenrangúságát kívánja minél hathatósabban kifejezésre juttatni. A történeti előzmények ismerete nélkül szinte azt hihetnők, hogy e formula alapján egymással eleddig semilyen kapcsolatban nem lévő államok egyesültek valamilyen perszonális únió-jellegű államalakulatban, gondosan

örködve azon, hogy az egyesülés folytán önálló nemzeti létükből folyó jogaik csorbát ne szenvedjenek. Az önállóságból és önkormányzatból folyó jogok előtérbe állítása, ami mellett az együvé tartozás és közös birodalmi lét kifejezése elhalványul, jelentőségében túl nem becsülendő tünete a fiatal államalakulatok közjogi érzékenységének és korántsem jelenti azt, hogy a birodalomban bomlási folyamatok és a domíniumokban elszakadási törekvések kaptak volna erőt. A domíniumok egyenrangúságának kiemelése a kapcsolatokból folyó kötelezettségek rovására s ennek tetézése a formula olyatén szövegezésével, hogy abból az anyaországnak, mint esetleg különös jogokkal rendelkezhető félnek, még megemlítése is kimaradt, nemcsak a domíniumok alkotmányjogi féltékenységéből és abból a tárgyalási helyzetből eredt, amelyben a domíniumok követelményekkel álltak elő, az anyaország pedig látszólag védekező hadállásban e követelmények mérséklésére törekedett. Magyarázható ez abból a belátásból is, hogy a domíniumok teljes önkormányzatának kiépítése nem vezet a birodalmi kötelékek meglazulására. Az önrendelkezés tekintetében kielégített tagállamoknak a közös eredeten és nem csekély részben önérdeken nyugvó összetartása sokkalta erősebb biztosítéka a birodalom fennmaradásának, mint a központi hatalomnak fejlesztése a tengerentúli testvérállamok kívánalmaival szemben. Ez a centralizmus a gyakorlatban amúgy is alig valósítható meg, s szükségszerűen elégedetlenségre és ennek nyomán a most csak lappangó birodalomellenes törekvések megerősödésére vezetne.

A HIVATALOS fogalom meghatározás szerint a brit birodalmat tagállamainak szabad egyesülési akaratán kívül a Korona iránti hűség forrasztja össze. Ez a körülmény az uralkodó személyének eddig ismeretlen közjogi jelentőséget biztosít. A dinasztának, illetőleg a trónöröklés rendjének kérdése a westminsteri törvény bevezető részében szerepel, ahol az angol törvényszövegek rövid bevezető indokolását megelőzően, s kifejezetten mint magához a törvényhez készült „előszót“ (preamble), azt a rendelkezést találjuk, hogy „az Államszövetség valamennyi tagja egymásközötti valóságos alkotmányjogi helyzetének az felel meg, hogy a trónöröklés rendjét vagy a király címét érintő jogszabályok minden módosításához ezentúl mind az összes domíniumok parlamentjeinek, mind az Egyesült Királyság parlamentjének hozzájárulása megkívántassék“. Ez a természetesnek látszó rendelkezés szükségessé vált annak a teljes törvényhozási önállóságnak következtében, mely az egyes tagállamok számára az új törvényben biztosított. Hiszen megtörténhetnék, hogy valamelyik domínium parlamentje oly jogszabályt alkot, amelynek értelmében a Korona adott esetben más személyre szállna, mint aki az utódlásra, a birodalom többi részében irányadó öröklési rend szerint, hivatva volna. Nyilvánvaló, hogy ilyen jogszabály tarthatatlan helyzetet teremtene, miután a Korona nem szállhat egyszerre két különböző személyre, de még ha ez lehetséges is volna, megszűnnék az a közös hűségi kötelék, amely a domíniumokat a fentebb ismertetett definíció értelmében összetartja. Éppen a kérdés döntő fontosságára tekintettel,

az új törvény bírálói közül többen rámutattak arra a hiányra, hogy e nagyjelentőségű alkotmányjogi szabály nem a törvény szövegében, hanem csupán bevezető részében foglal helyet s ezért tulajdonképpen nem is törvényerejű és még itt, úgyszólván a törvény szentélyén kívül eső előcsarnokban is csak elég határozatlan szövegezésben, egy létezőnek feltételezett alkotmányjogi helyzet magyarázó szabályaként szerepel. Ennél súlyosabb hiányt vélünk azonban felfedezhetni abban, hogy az idézett rendelkezés biztosítja ugyan a most fennálló trónöröklési rendet egyik vagy másik domínium, illetőleg az anyaország általi egyoldalú módosítás ellen, de nem intézkedik arra az esetre, ha a trónöröklés valamely előre nem látható oknál fogva a mai rend alapján nem mehetne végbe és ezért új szabályozásra szorulna. Ámbár ilyen eset ezidőszerint a gyakorlati lehetőségek körén kívül esőnek látszik bekövetkezése elméletileg éppenséggel nincsen kizárva és ha csakugyan beállna, a domíniumok közül akár csak egynek ellenzése meghiúsítaná új öröklési rend létesítését és ezáltal a trón betöltését.¹

Ám a brit birodalomnak az új Westminsteri törvény által rögzített alkotmányos berendezése az uralkodó helyzetében olyan gyakorlati eltolódást is idézett elő, amely ugyan írott jogszabályban lefektetve nincsen, de adott esetben nagyjelentőségű elhatározások forrásává válhatik. Ez az eltolódás különös módon az uralkodó személyes súlyának és befolyásának növekedése irányában észlelhető. A brit alkotmány alapvető szabálya, hogy a korona első tanácsadója a miniszterelnök, — értendő az Egyesült Királyság miniszterelnöke — akit az uralkodó a jogszabály erejére emelkedettnek tekinthető alkotmányos szokás értelmében az angol alsóház többségéhez tartozó államférfiak sorából választ és aki e minőségében a kormányzat politikáját irányítja mindaddig, míg az alsóház többségének bizalmát bírja. Ha a bizalmat tőle az alsóház megvonja, javaslatot tehet az uralkodónak a parlament feloszlatására s ez esetben a király vagy feloszlatást rendel és az új választások eredményéhez képest jelöli ki a miniszterelnököt, vagy feloszlatás nélkül az alsóház bizalmát élvező másik személynek ad megbízást. Miután a miniszterelnöki s ezzel együtt az összes kormányzati teendők ellátása az alsóház bizalma nélkül el sem képzelhető, e rendszer eleve kizárja konfliktus lehetőségét egyrészt a kormány és alsóház, másrészt az alsóház és uralkodó között, még pedig oly módon, hogy végeredményben mindenkor a nemzet választópolgárainak az alsóházi többség útján kifejezésre jutó akarata érvényesül. Az uralkodó alkotmányjogi szerepe tehát erősen alárendeltnek látszik, annál is inkább, mert bár minden törvényjavaslatot, amelyet a parlament elfogadott, „a Király Legmagasabb Felsege, a parlamentben összegyűlt egyházi és világi főurak és a közrendűek tanácsára és beleegyezésével, e parlament felhatalmazásával“ iktat

¹ A trónöröklés rendje ezidőszerint az, hogy az uralkodó legfiatalabb fia után leányai következnek, majd fítestvérei, utánuk nőtestvérei, illetőleg mindezeknek utódai ugyanilyen rendben; ezek után szüleinek testvérei, illetőleg ezeknek utódai stb.; ha tehát V. György király halála időpontjában sem neki, sem VII. Edwardnak ivadékai nem volnának és Victoria királynőnek nem élnének fiágon leszármazó!, az utódlásra Victoria legidősebb leányának elsőszülött fia lenné hivatva, aki nem más, mint II. Vilmos, volt német császár!

törvénybe, az uralkodó e törvényszentesítési joga már évszázadok óta pusztán formalitás, úgyhogy a király a törvényhozás aktív tényezőjének nem tekinthető. Ugyanez az uralkodó helyzete az egyes domíniumok törvényhozó testületével, illetőleg kormányaival szemben, amelyek e tekintetben teljesen az anyaország mintájára rendezkedtek be, azzal az eltéréssel, hogy a király szerepét itt a „Korona személyes képviselőjeként“ működő Főkormányzó tölti be, akinek valóságos kormányzati tevékenységre utaló címe ma már anakronizmus, amelyet sokan a tényleges helyzetnek inkább megfelelő „Viceroy“ címmel szeretnének helyettesíteni. Ez a rendszer mindaddig, míg a domíniumok törvényhozási különállása csupán az anyaország törvényhozásának intézkedéseivel nyugvó, átruházott jogkörnek volt tekinthető, közjogi bonyodalmakra nem igen vezethetett, mert ha a domíniumok önrendelkezési joga saját ügyeikben nem is volt korlátozva, ezen túlmenően, birodalmi jelentőségű kérdésekben az Egyesült Királyság miniszterelnöke, mint a „birodalmi kormány“ feje maradt a Korona tanácsadója. Ennek a jogállapotnak a domíniumok teljes egyenjogúsításával szükségszerűen meg kellett szűnnie és az 1930. évi Birodalmi Konferencia a főkormányzói kinevezések rendezésével kapcsolatban határozatba foglalta, hogy „az öfelsége és valamelyik domínium 'kormánya közötti érintkezés mikéntje kizárólag Öfelségét és az illető kormányt érintő kérdés“; ugyané határozat szerint az Egyesült Királyság kormányának ebben az érintkezésben csak az egyes domíniumi kormányok kívánsága alapján lehet szerepe. Ily módon megtörténhetik, hogy valamelyik domínium kormánya a birodalom többi tagállamát is érintő kérdésben oly „tanácsot“ kíván adni az uralkodónak, mely a többi domíniumnak vagy az anyaországnak kormányaival által képviselt felfogással nem egyezik. Az ennek folytán előálló helyzet, amelyben az alkotmányjogi elmélet szerint az uralkodó oly ellentétes előterjesztésekkel áll szemben, amelyeknek egyikét sem hagyhatja figyelmen kívül, nyilvánvalóan csak úgy oldható meg, ha az egymással összeütköző nézeteket az uralkodói bölcsesség és tekintély valamilyen módon Összeegyeztetheti. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy ilyen természetű feladat megoldásánál minő fontosságú az államfő személyes súlya és rátermettsége; maga a pusztán lehetősége annak, hogy az uralkodóra ilyen feladat hárulhat, egészen új megvilágításban állítja eléink a brit birodalom fejének közjogi szerepét, amelyet megszoktunk az „uralkodik, de nem kormányoz“ jelszóval jellemzett tiszta reprezentációként tekinteni.

Az önálló állami létnek kétségtelenül első és legfőbb ismérve a jogszabályalkotás terén való teljes önrendelkezési jog, amelynek gyakorlása által az államok jogviszonyaikat saját törvényhozásuk alkotmányos úton létrejött intézkedéseivel útján szabályozhatják. Ennek az elvnek megfelelően a domíniumok teljes egyenrangúsításából folyó jogállapot rögzítésére hivatott új Westminster alkotmánytörvény gerincét a birodalom tagállamainak törvényhozási szabadságára vonatkozó rendelkezések alkotják. E törvényalkotási jogkört az új törvény életbelépése előtt az 1865. évi Colonial Laws Validity Act nevű angol törvény szabályozta, amelynek értelmében minden „gyarmati törvény“,—

ami alatt az akkor szokásos megjelölés szerint a birodalom önkormányzattal felruházott részeinek törvényhozásai által alkotott törvényeket is kell érteni, — „amely az Egyesült Királyság valamely olyan törvényével vagy törvényen alapuló rendeletével ellenkezik, amelynek hatálya az illető „gyarmatra“ kiterjed, a vonatkozó angol törvény vagy rendelet korlátain belül értelmezendő és amennyiben ezekkel össze nem egyeztethető, hatálytalannak tekintendő“. Ez a szabályozás is tulajdonképpen az önkormányzatú gyarmatoknak tett engedményt jelentett, mert elismeri az ilyen gyarmatok törvényhozási intézkedéseinek hatályát még azokban az esetekben is, ha ezek az angol tételes írott joggal ellenkezik, hacsak az angol törvény hatálya az Egyesült Királyság törvényhozásának kifejezett akaratánál fogva az illető gyarmatra is ki nem terjed. Ama bölcs önmérsékletnél fogva, amelyet a birodalmi parlament a domíniumokra is kiterjedő törvényhozási jogának gyakorlása során tanúsított, az 1865. évi törvénnyel létesített jogállapot minden érdekelt félre nézve a gyakorlatban kielégítőnek bizonyult és szórványosan és csak alárendelt kérdésekben merültek fel összeütközések az önkormányzati és birodalmi jogszabályok között, úgyhogy az új westminsteri törvénynek az anyaország törvényhozási szupremáciáját teljesen megszüntető rendelkezései valójában már létező jogállapotot szentesítettek és a birodalom alkotmányos életében hirtelen változást vagy éppenséggel zökkenést nem jelentenek.

Törvényünk 2. cikke a törvény életbelépése után valamely domínium törvényhozása által alkotandó törvényekre nézve hatályon kívül helyezi az 1865. évi törvényt és kimondja, hogy ezentúl nem lehet többé hatálytalannak tekinteni domíniumi törvényt annál az oknál fogva, hogy az az angol joggal vagy az Egyesült Királyság parlamentjének ezidőszerint létező vagy a jövőben alkotandó törvényével, illetőleg az olyan törvényen alapuló rendelettel ellenkezik. Ennek az alapvető tételnek szükségszerű folyamánként megállapítja a törvény azt is, hogy a domíniumok parlamentjeinek jogukban áll az anyaországnak törvényeit és az ezeken alapuló rendeleteket — amennyiben az illető domínium jogrendszerének részeivé váltak — hatályon kívül helyezni. Ugyancsak az alaptételből folynak a törvény 3. és 4. cikkének rendelkezései, amelyeknek értelmében a domíniumok teljes jogkörrel bírnak úgynevezett „területenkívüli hatályú“ jogszabályok létesítésére és az Egyesült Királyság törvényei többé nem terjednek ki az egyes domíniumokra, mint az illető domíniumok jogrendszerének részei, kivéve ha magában a törvényben annak kifejezett megállapítása foglaltatik, hogy a törvény becikkelyezését az érdekelt domínium maga kívánta és ahhoz hozzájárult. Ezt az utóbbi intézkedést már magának a westminsteri törvénynek meghozatalánál is alkalmazták, amelyet az angol parlament elé terjesztését megelőzően valamennyi domínium törvényhozása elfogadott, annak a kívánságnak kifejezése mellett, hogy a törvényt az Egyesült Királyság parlamentje is tegye magáévá: erre a körülményre a törvény bevezetésében is utalás történik.

A most ismertetett rendelkezések életbelépésével formailag is megszűnt az anyaországnak az a joga, hogy a domíniumokra is kiterjedő jogszabályokat alkosson és tételes törvényben is kifejezésre jutott

az az elv, hogy a birodalmat egyedül tagállamainak a brit Korona alatti önkéntes egyesülése tartja össze. Az anyaország törvényhozóiban oly erős volt a meggyőződés, hogy ez az összetartókapocs, a tagállamoknak a birodalom iránti hűsége, nemcsak elegendő, de egyetlen hatékony biztosítéka a birodalom egységének, hogy az új törvény bírálata a birodalmi kötelek megglazítása szempontjából a parlamenti tárgyaláson el sem hangzott. E tekintetben egyetlen kivétel az ír kérdés, amelyre nézve az új törvénnyel kapcsolatban annyira komoly aggodalmak merültek fel, hogy a törvény javaslatának parlamenti vitája csaknem kizárólag a törvény hatálybaléptének az Írország és a birodalom közötti viszonyra várható hatása körül forgott.

Az ír Szabad Állam a domíniumok legifjabbika, amelyet az 1921. évi angol-ír megállapodás és az ezt becikkelyező angol és ír törvények hívtak életre. Ismeretes, hogy e szerződés az évszázados angol-ír párharcot volt hivatva befejezni, amely a háború alatt és különösen befejezése után véres polgárháborúvá fajult és a „zöld szigeten“ a közrend teljes felborulására és minden állami tevékenység megbénulására vezetett. A szerződés értelmében, amely törvénybe iktatása folytán ma mind az anyaország, mind az új Szabad Állam jogrendszerének része, a brit birodalmon belül új tagállam alakult az ír sziget túlnyomóan katolikus lakosságú déli nagyobbik feléből; a szerződés az új domíniumnak a birodalomhoz való viszonyát illetően általános zsinórmértékül megállapítja, hogy Kanada jogállása tekintendő irányadónak. Bármennyire is teljes győzelmét jelentette az 1921. évi Treaty az ír szabadságmozgalomnak és biztosította az új állam számára mindazokat a jogokat, amelyekért a Sinn Fein-párt hívei szinte példátlan kitartással és Önfeláldozással küzdöttek, a párt jelentős része, nem tudván feledni az elmúlt harcok során mindkét küzdő fél részéről elkövetett hajmeresztő kegyetlenkedéseket, megmaradt kérlelhetetlen gyűlöletében minden még oly látszólagos brit fennhatósággal szemben, nem ismerte el az angol kormánnyal kötött szerződést és áruónak bélyegzett mindenkit, aki Írország teljes függetlenségének feláldozásával az Egyesült Királysággal bármilyen kapcsolatot fönntartani hajlandó.

Azok az eleinte alaposoknak látszó remények, hogy az Angliával való teljes szakítás híveinek tábora a közelmúlt sérelmeinek elhalványulásával hamarosan jelentéktelen kisebbséggé fog összezsugorodni, nem váltak valóra és a Szabad Állam parlamentjében De Valera-nak a radikális függetlenségek vezérének pártjával szemben az 1921. évi szerződés alapján álló kormánypártnak ma is csak alig néhány főnyi többsége van. Mi fog történni, kérdezték a westminsteri törvény bírálói, ha valamely elkövetkezendő választás kimenetele folytán e csekély kisebbség is eltűnik és az angolgyűlölő De Valera hívei jutnak uralomra a Szabad Államban? Az angol-ír szerződés a Szabad Állam alkotmánytörvényének része és ha az ír törvényhozás megváltoztatja az alkotmánytörvényt és hatályon kívül helyezi a szerződést, Anglia ezt a westminsteri törvény alapján kénytelen lesz eltűrni, már pedig mi lesz ily esetben a sorsa Írország és a Birodalom kapcsolatának és különösen annak a Szabad Államban élő protestáns és angolbarát kisebbségnek, amelynek jogait a szerződés biztosítja és amelynek boldogulását minden

angol ember becsületbeli ügyének érzi? Az angol-ír szerződés a Szabad Állam jogállását a birodalmon belül a legfontosabb domíniuméval, Kanadáéval hozta kapcsolatba: nem intő jel-e a jövőre nézve, hogy míg Kanadát illetően a westminsteri törvény 7. cikke kimondja, hogy a törvény non alkalmazható azoknak a jogszabályoknak eltörlésére vagy módosítására, amelyek Kanadának az anyaországhoz és a birodalomhoz való viszonyát szabályozzák, az ír Szabad Államra vonatkozólag a törvényben ily rendelkezést nem találni? Mindezekre a súlyos aggodalmakra, amelyek a törvényjavaslat parlamenti tárgyalása során a konzervatív párt egy töredéke által benyújtott és pártolt módosító indítványban jutottak kifejezésre, az angol kormány válasza lényegében csak az lehetett, hogyha valóban bekövetkeznék Írországban az elszakadás híveinek többségjutása, a többségi akarat érvényesülésének az sem állná útját, ha céljainak elérése végett jogszabályt kellene sértenie; egyébként az angol-ír államszerződés mindkét részről jogokat és köteleseégeket magábanfoglaló kétoldalú megállapodás és e jellegén mit sem változtat, hogy egyúttal az ír alkotmánytörvény részeként is be van cikkelyezve: egyoldalú megváltoztatása tehát mindenképpen jogtalan eljárás lenne. Joggal hivatkozhatott a brit-kormány arra, hogy a szerződés alapján álló ír kormány amúgy is nehéz helyzetét végzetesen veszélyeztethetné, ha a domíniumok egyenjogosítását tárgyzó törvénybe az Egyesült Királyság parlamentje a Szabad Állam kormányának kívánsága nélkül Írország jogait hacsak látszólag is korlátozó intézkedést iktatna be és ezáltal újabb fegyvert szolgáltatna azoknak, akik eléggé elvakultak, hogy hazájuk mai jogállását úgy állítsák a hiszékeny ír nép elé, mintha egyértelmű volna a brit fennhatóság alatt való sýnylödéssel. A kormány érvei eléggé hatásosak voltak, hogy az alsóház két rossz közül a kisebbiket válassza és a módosító indítványt több mint háromszáz szótöbbséggel elvesse, de bizonyára sokan voltak, akik Írország jövőjét illetően nehéz szívvel vonultak a westminsteri országház üléstermének a nemmel szavazók részére kijelölt folyosójára.

A hányatott sorsú ír-kérdés mellett még egy meggondolás nehezítette meg az új westminsteri törvény javaslatának elfogadását azok számára, akik a birodalom jövőjét nem mernék teljesen a tagállamok összetartására és egyéb eszmei értékekre felépíteni. A javaslat parlamenti tárgyalásával egyidejűleg folyt Londonban az indiai alkotmányreform ügyét előbbrevinni hivatott ú. n. Kerekasztal-konferencia. Ennek legfőbb tárgya az volt, miként lehetne India számára megvalósítani a domíniumi jogállás kedvezményét, amelyet a háború óta minden angol kormány a nagy reform végső céljaként jelölt meg. A legutóbbi évek során Indiában lefolyt események és nem utolsó sorban magának a második Kerekasztal-konferenciának a törvény alsóházi vitájakor már mutatkozó nehézségei joggal ébresztettek kételeyeket aziránt, hogy ha sikerülne is India önkormányzatát — melynek a most lezajlott konferencia tanulságai szerint alapvető kérdései is vitások az érdekelt pártok, fajok, felekezetek és fél-szuverén államok között — magára Indiára nézve valamennyire kielégítő módon tető alá hozni, miként fog alakulni ennek az új Indiának viszonya a birodalom többi részéhez.

Ha az Indiának adandó önrendelkezési jog, úgy amint azt különböző angol kormányok ígéretei úgyszólván a brit nemzet becsületbeli kötelességévé tették, valóban azt hozná magával, hogy az előindiai félszigeten megszületendő új államalakulatnak mindazon jogai meglesznek, amelyek a domíniumokat a Westminsteri törvény értelmében most már írott jogszabály alapján is megilletik, lehet-e remélni a közelmúlt eseményei után, hogy az új állam vezetőiben kellő hévvel fog lángolni a birodalom és Korona iránti hűség és elegendő lesz-e államférfiúi bölcseségük ahhoz, hogy tárgyilagosan átérezzék Indiának és a birodalomnak egymásra utaltságát? A mai India legerősebb politikai tényezője a Congress-párt, amely mögött tervszerű angolelleses propagandával fanatizált szervezett tömegek állnak és nem lehet kétséges, hogy az önrendelkező India legjelentősebb tartományaiban ez a párt lesz hangadó, sőt a tervbevett szövetségi intézményekben is jelentős, ha nem döntő szerepet fog vinni. A régi értelemben vett „imperialista“ irányzat legharcosabb, mert ezidőszerint felelős állásban nem lévő képviselője, Winston Churchill, sokszoros volt konzervatív miniszter, éppen az indiai veszedelemmel szemben nyíltan hirdeti, hogy az angol kormánynak joga és kötelessége India dominiumi jogállására nézve tett Ígéreteit módosítani, mert a dominiumi önkormányzat ma s különösen a westminsteri törvény életbelépése után, lényegesen eltérő jelentőséggel bír, mint 1917-ben, amikor Anglia részéről első ízben hangzott el ily ígéret Indiával szemben.

Szerencsére azonban India sorsának felelős intézői nem így gondolkoznak: a „fair play“ elvét mindenek fölé helyező igazi brit szellemtől áthatott birodalmi politika álláspontját Lord Irwin, Indiának az utóbbi évtizedekben legeredményesebben működött alkirálya fejezte ki, amikor a Times-hez intézett nyílt levelében élesen szembefordult Churchill álláspontjának azzal a szerinte szükségszerű folyományával, hogy az a dominiumi jogállás, amelynek fokozatos megvalósítását India számára az angol kormány megígérte, más, alacsonyabbrendű önrendelkezési jogot jelentene, mint amelyet a dominiumok részére a westminsteri törvénnyel „jogi szövegezésbe foglalt“ szabadságjogok biztosítanak. Az indiai kérdés leghivatottabb szakértője szerint ehhez hasonló felfogás végzetes irányba kényszerítené India politikai gondolkodását, vagyis biztosan bekövetkeznék az, ami a teljes dominiumi önkormányzat esetén csak mint legkedvezőtlenebb eshetőség jöhet számításba: a birodalomtól való elszakadás irányzatának felülkerekedése.

HA a brit birodalom jövőjét érintő súlyos aggodalmakba csak ily felszínes módon is bepillantást nyertünk, nem csodálkozhatunk rajta, hogy még azoknak az angol államférfiaknak a részéről is, akik leghatározottabban az új törvény mellett foglaltak állást, aggodalmas kijelentések voltak hallhatók. Ezek szerint a törvény éppenséggel nem valami örvendetes reform, hanem szükséges rossz, amelynek a jövőre nézve várható hátrányos következményeire tekintettel egyébként indokolható elutasítása csak azért nem tanácsos, mert ez a dominiumok érzékenységét sértené és ártalmára lehetne annak az összhangnak, amelyre a birodalomnak ma nagyobb szüksége van, mint valaha.

A parlamenti vita során a javaslat mellett felszólaló egyik tagja az angol kormánynak bizonyára honfitársai őszinte érzelmeit fejezte ki, amikor leplezetlenül megmondotta, hogy aligha lehet angol ember, aki az új törvényért lelkesednék; jól tudjuk azonban, hogy a brit politika nagysága nem csekély részben a nem mindig kedvező adott helyzetekhez való alkalmazkodási képességekben rejlik. Annak világos felismerése, hogy a gyakorlati lehetőségeket minél jobban gyümölcsöztető okos megalkuvás inkább előmozdítja a nemzetek javát, mint a szerzett jogokhoz való ragaszkodásnak talán sokak előtt tetszetősebb vagyis népszerűbb és ezért kényelmesebb álláspontja, sok nehézségen segítette át a birodalom hajóját.

A brit birodalom tagjai között a zavartalan harmónia fenntartásának, akár alkotmányjogi engedmények árán is, az anyaország szempontjából ma nem csupán az általános világválságra való tekintettel van elsőrendű fontossága. Aligha esünk túlzásba a történelmi materializmus irányában, ha azt véljük, hogy a westminsteri alkotmánytörvénynek a brit törvényhozás nagy többsége által úgyszólván jobb meggyőződése ellenére való elfogadása szorosan kapcsolatos azokkal a törekvésekkel, amelyek a domíniumok és az anyaország közötti gazdasági érintkezés fejlesztésére irányulnak. Ugyanaz a birodalmi értekezlet, amely az új törvény szövegezését megállapította, tevékenysége javarészt e gazdasági törekvések megvalósításának szentelte. A konferencia eredményei e téren kiábrándítóak voltak, ami nem utolsó sorban az akkor Angliában uralmon volt labour-kormány szigorú szabadkereskedelmi elveinek tudható be. A gazdasági egységesítés ügyében a döntés, kátyúba jutott értekezletek szokása szerint, elhalasztódott és annak az újabb összejövetelnek feladatává lett, amely jövő év nyarán a kanadai Ottawában fog tanácskozni a birodalom mind égetőbb gazdasági problémáiról és ezek között is elsősorban a domíniumok és az anyaország között tervezett kölcsönös vámpolitikai engedményekről.

Ottawában nem csupán az egész világ számára mérhetetlenül fontos gazdasági kérdések fognak dűlőre jutni, hanem tűzpróbáját fogja kiállani az az alkotmányjogi rendszer is, amelynek részleges kodifikációját az itt ismertetett 1931. évi westminsteri törvény végezte el.¹

DOMONY PÉTER

¹ Cikkünkben csupán az új westminsteri alkotmánytörvény életbelépésével kapcsolatban előtérbelépő némely általános jelentőségű kérdést kívántuk érinteni és azért tudatosan mellőztük ama rendelkezéseinek ismertetését, amelyek ily kérdésekkel közelebbi kapcsolatban nincsenek és jórészt a kodifikációs technika követelményei voltak vagy a domíniumok belső közjogi szerkezete folytán váltak szükségessékké. Az igen elterjedt helytelen szóhasználatra való tekintettel figyelmet érdemel a törvény 11. ríkke, amely kimondja, hogy ha ezentúl valamely törvényben a „Colony“ szó fordul elő, az nem foglalja magában a domíniumokat, illetőleg ezeknek valamely államát vagy tartományát.